

Καταγραφή και τεκμηρίωση ιστορικών σχολείων Δήμου Εμμανουήλ Παππά Σερρών

Μαρία Ν. Δανιήλ*

Δρ. Αρχιτέκτων, Επίκ. Καθηγήτρια, Τμήμα Πολιτικών Μηχανικών ΔΠΑΕ

Βασιλική Πάχτα

Δρ. Αρχιτέκτων, Συντηρήτρια Αρχαιοτήτων, ΕΔΙΠ, Εργαστήριο Δομικών Υλικών, Τμήμα Πολιτικών Μηχανικών ΑΠΘ

*+30 23210 49246, mdaniil@ihu.gr

ΠΕΡΙΛΗΨΗ: Η εξέλιξη και τα χαρακτηριστικά των σχολικών κτιρίων συνδέονται με τα ευρύτερα ιστορικο-πολιτικά χαρακτηριστικά κάθε τόπου καθώς και τα διαθέσιμα υλικά και τεχνικές δόμησης. Στην Ελλάδα η κατασκευή σχολικών κτιρίων συστηματοποιήθηκε κατά τον 19ο αιώνα ενώ μέχρι τα μέσα του 20ου αιώνα θεμελιώθηκαν πολυάριθμα σχολεία. Στην παρούσα εργασία καταγράφονται και παρουσιάζονται ιστορικά σχολεία του Δήμου Εμμανουήλ Παππά Σερρών και, συγκεκριμένα, 11 λιθόκτιστα σχολικά κτίρια που βρίσκονται σε 8 οικισμούς της Δημοτικής Ενότητας Εμμανουήλ Παππά. Μελετήθηκαν αρχιτεκτονικά και κατασκευαστικά χαρακτηριστικά των κτιρίων, παράλληλα με αναφορές στην ιστορία των οικισμών που τα φιλοξενούν. Από την αξιολόγηση των αποτελεσμάτων προέκυψε ότι τα κτίρια κατασκευάστηκαν την ευρύτερη περίοδο 1897-1955, ενώ κατατάσσονται σε 3 ιστορικές φάσεις και, ως έναν βαθμό, παρουσιάζουν παραπλήσια τυπολογία. Είναι λιθόκτιστα, με 1-3 ορόφους, ορθογωνική κάτοψη και λιτή διακόσμηση. Πλήθος άλλων στοιχείων αντανakλούν την ιστορική τους πορεία και μαρτυρούν τη συμβολή τους στους τομείς της αρχιτεκτονικής και της νεότερης ιστορίας της εκπαίδευσης και του πολιτισμού μας.

Λέξεις κλειδιά: Λιθόκτιστα σχολεία, σχολικά κτίρια, σχολική αρχιτεκτονική, αρχιτεκτονική-κατασκευαστική ταυτότητα, Δήμος Εμμανουήλ Παππά Σερρών, Δαρνακοχώρια.

ABSTRACT: The evolution and characteristics of school buildings are connected with the wider historical-political characteristics of each region, as well as the available building materials and techniques. The construction of school buildings in Greece was systematized during the 19th c. whereas by the middle of the 20th c. numerous schools had been built. In the present study, historic schools of the Municipality of Emmanuel Pappas of Serres are recorded and presented, specifically, 11 stone school buildings located in 8 settlements of the Municipal Unit of Emmanuel Pappas. Main architectural and constructional aspects of the buildings were studied and documented, in parallel to their hosting settlements' history. From the evaluation of the results it emerged that the buildings were constructed in the wider period of 1897-1955, while they are furthermore classified in 3 historic phases and, to a certain point, they present a similar typology. They are built with stone masonry, consisting of 1-3 floors, they have a rectangular floor plan and simple decoration. Many other elements reflect their historic value and testify their contribution in the fields of architecture and the history of education and culture in Greece.

Keywords: Stone schools, school buildings, school architecture, architectural-constructional identity, Municipality of Emmanuel Pappas of Serres, Darnakochoria.

Ι. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η τεχνολογική εξέλιξη των σχολικών κτιρίων μπορεί να συνδεθεί με τα ευρύτερα ιστορικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά κάθε τόπου, καθώς και τις κατασκευαστικές τεχνικές και τα υλικά που χρησιμοποιήθηκαν διαχρονικά στη δόμηση [1]-[6]. Η κατασκευή τους συστηματοποιήθηκε κατά τον 19ο αιώνα, ενώ σε προηγούμενες περιόδους η εκπαίδευση υλοποιούνταν σε ιδιωτικές οικίες, ναούς και μοναστήρια [4]-[6]. Τα πρώτα σχολικά κτίρια στην Ελλάδα κατασκευάστηκαν κατά τον 18ο αιώνα, όπως η Σχολή του Παλαμά στο Μεσολόγγι (1760) και η Σχολή της Δημητσάνας στην Πελοπόννησο (1764), ακολουθώντας τα πρότυπα της εκκλησιαστικής αρχιτεκτονικής. Κατά την Επανάσταση του 1821, η εκπαίδευση αποτελεί προτεραιότητα και αναγνωρίζεται ως σημαντικός άξονας του νεοσύστατου Ελληνικού Κράτους. Στα πρώτα δύο χρόνια (1821-23), η σχολική εκπαίδευση είναι αρμοδιότητα των τοπικών κυβερνήσεων, ενώ στο Σύνταγμα του 1823 αναφέρεται ότι η εκπαίδευση είναι δημόσια και υπό την προστασία του Βουλευτικού Σώματος [6]. Το 1824 διαμορφώθηκε το πρώτο σχέδιο εθνικής παιδείας, με 3 εκπαιδευτικές βαθμίδες (πρωτοβάθμια σχολεία, λύκεια, πανεπιστήμια) και την κατασκευή των πρώτων σχολείων βάσει των παραδοσιακών αρχών δόμησης [6]. Το 1830 εκδόθηκαν οι πρώτες προδιαγραφές για τα σχολικά κτίρια από τον Ι. Π. Κοκκώνη, βασισμένες στο αλληλοδιδασκτικό σύστημα της Γαλλίας και με τη συνεργασία του ακαδημαϊκού Κ. Σαραζίνου [7]. Ακολούθησαν οι προδιαγραφές του Σ. Μωραΐτη (1881) [8], που αποτέλεσαν το 1894 τη βάση των Εθνικών προδιαγραφών της σχολικής αρχιτεκτονικής, ενώ το 1894 διαμορφώθηκε το πρώτο εθνικό πρόγραμμα κατασκευής σχολικών κτιρίων υπό τις οδηγίες του Δ. Καλλία [6], [9]. Είναι χαρακτηριστικό ότι μέχρι το 1906 στην Ελλάδα κατασκευάστηκαν περίπου 400 σχολεία που αποτελούσαν το 11% των συνολικών σχολικών κτιρίων της χώρας. Με τον νόμο ΓΚΩΖ/1911 καταργούνται οι σχολικοί τύποι Καλλία και θεσπίζεται το θεσμικό πλαίσιο κατασκευής σχολείων καθώς και ο Οργανισμός Σχολικών Κτιρίων [6]. Σε επόμενες δεκαετίες, μέσω του Προγράμματος «Νέα Σχολικά Κτίρια», σημαντικοί αρχιτέκτονες, όπως οι Δ. Πικιώνης, Π. Καραντίνος, Ν. Μητσάκης, αναλαμβάνουν τον σχεδιασμό σχολείων σε όλη την επικράτεια [10]-[12].

Η παρούσα εργασία αφορά σε μία συστηματική μελέτη καταγραφής και αξιολόγησης ιστορικών σχολικών κτιρίων που αποτέλεσαν τοπικά κέντρα εκπαίδευσης και πολιτισμού ημιορεινών κοινοτήτων στην περιοχή των Σερρών. Τα κτίρια αναφέρονται ως ιστορικά καθώς συγκεντρώνουν μία σειρά στοιχείων που αντανακλούν την παρελθούσα χρήση τους ή την εξέλιξη της ή, ακόμα, προκαλούν νοητικές αναπαραστάσεις συμβάντων ιστορίας [13], με σημείο ενδιαφέροντος και τις παραδοσιακές μεθόδους και υλικά κατασκευής τους. Η μελέτη μας εστιάζει στον ιστορικό και πολιτισμικό ρόλο καθώς και στην αρχιτεκτονική και κατασκευαστική ταυτότητα των σχολικών κτιρίων που θεμελιώθηκαν και πρωτολειτούργησαν στις αρχές ή το α' μισό του 20ου αιώνα, μετέχοντας στη νεότερη ιστορία και διαμορφώνοντας τη σύγχρονη ελληνική σχολική αρχιτεκτονική.

Για ορισμένα από τα κτίρια -ιδιαίτερα για όσα έχουν κηρυχθεί Διατηρητέα- υπάρχουν, μεμονωμένα, αξιόλογες δημοσιευμένες μελέτες, παρόλα αυτά, για πρώτη φορά γίνεται εδώ προσπάθεια συγκεντρωτικής καταγραφής και τεκμηρίωσης της συγκεκριμένης ομάδας λιθόκτιστων σχολικών κτιρίων: η μελέτη μας αναφέρεται σε σχολικά κτίρια εντός των γεωγραφικών ορίων του σημερινού Δήμου Εμμανουήλ Παππά και, ειδικότερα, σε 11 υφιστάμενα λιθόκιστα (πέτρινα) κτίρια της Δημοτικής Ενότητας (Δ.Ε.) Εμμανουήλ Παππά, τα οποία βρίσκονται σε 8 από τους 9 οικισμούς της. Τα εν λόγω σχολικά κτίρια εντάσσονται δε, ευρύτερα, σε έναν γεωγραφικό τόπο με κοινή ιστορία και πολιτισμικές καταβολές (Β. Ελλάδα, Μακεδονία) και η μελέτη τους μπορεί, περεταίρω, να συνδεθεί με την εξέλιξη της τεχνολογίας των κατασκευών και των υλικών δόμησης στην ευρύτερη περιοχή, με επίκεντρο τον θεσμό του σχολείου και το ζήτημα της στέγασης των πρώτων μαθητών ελληνικών περιοχών που

διαδοχικά απελευθερώνονται και συμμετέχουν στο ανεξάρτητο ελληνικό κράτος. Τα συμπεράσματα προκύπτουν μέσω προβολών του 'χθες' στο 'σήμερα' των πέτρινων σχολείων ως λειτουργικού μέρους των οικισμών του Δήμου Εμμανουήλ Παππά αλλά και ως παραδοσιακών αρχιτεκτονικών κατασκευών της περιοχής της Μακεδονίας.

II. Ο ΔΗΜΟΣ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΠΑΠΠΑ ΣΕΡΡΩΝ

Ο Δήμος Εμμανουήλ Παππά είναι ένας από τους 7 νέους Δήμους της Περιφερειακής Ενότητας (πρώην Νομού) Σερρών, της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας. Προέκυψε με το Σχέδιο Καλλικράτης, μετά τη συνένωση των πρώην Δήμων (νυν Δημοτικών Ενοτήτων) Εμμανουήλ Παππά και Στρυμόνα. Η συνολική έκταση του Δήμου είναι 337.839 στρέμματα, εκ των οποίων το 64% περίπου ανήκει στη Δ.Ε. Εμμ. Παππά ενώ το υπόλοιπο 36% καταλαμβάνει η Δ.Ε. Στρυμόνα. Ο συνολικός μόνιμος πληθυσμός του Δήμου ανέρχεται, το 2011, σε 14.693 κατοίκους, εκ των οποίων το 55% περίπου διαμένουν στην Δ.Ε. Εμμ. Παππά και το 45% περίπου στη Δ.Ε. Στρυμόνα [14]. Ο Δήμος βρίσκεται στο κεντρικό - ανατολικό τμήμα του νομού και παρουσιάζει διαφορετικά γεω-μορφολογικά και περιβαλλοντικά χαρακτηριστικά από το νότιο έως το βορινό του άκρο. Η Δ.Ε. Στρυμόνα (νότιο άκρο) είναι πεδινή, με ήπιες εδαφικές κλίσεις και σχετικά περιορισμένη βιοποικιλότητα, ενώ η Δ.Ε. Εμμανουήλ Παππά (βορινό άκρο) χαρακτηρίζεται ημι-ορεινή, καθώς συνορεύει με το σημαντικό για την περιοχή Μενοίκιο όρος, έχει έντονη γεωμορφολογία, ποικίλο ανάγλυφο και σημαντική βιοποικιλότητα στη χλωρίδα και την πανίδα [14].

Πίνακας 1 – Διοικητική συγκρότηση Δήμου Εμμανουήλ Παππά [14] - [15]

A/A	Τοπική Κοινότητα	Οικισμός	Πληθυσμός (απογραφή 2011)	Ιστορικές ονομασίες οικισμών
Δημοτική Ενότητα Εμμανουήλ Παππά, 8.131 κάτοικοι				
1	Κοιν. Νέου Σουλίου	Νέο Σούλι	2.399	Οινόεσσα, Σουμπάσκιοϊ
2	Κοιν. Αγίου Πνεύματος	Αγιο Πνεύμα	1.353	Βεζνίκο, Μόνικο
3	Κοιν. Εμμανουήλ Παππά	Εμμανουήλ Παππάς	601	Δοβίστα, Ντουβίστα
4	Κοιν. Μετάλλων	Συκιά	50	Σοκόλ
		Μέταλλα	275	Άνω Νούσκα, Νούσκα
5	Κοιν. Χρυσού (έδρα)	Χρυσό (έδρα Δήμου)	1.571	Τοπόλτζος, Τοπολιάνη
6	Κοιν. Πενταπόλεως	Πεντάπολη	995	Ξυλοπήγαδο, Σαρμουσακλί
7	Κοιν. Τούμπας	Τούμπα	576	
8	Κοιν. Δαφνουδίου	Δαφνούδι	443	Κάτω Νούσκα
Δημοτική Ενότητα Στρυμόνα, 6.562 κάτοικοι				
9	Κοιν. Νέου Σκοπού	Νέος Σκοπός	1.934	
10	Κοιν. Μονόβρυσης	Μονόβρυση	566	Σαλί Αγά
11	Κοιν. Βαλτοτοπίου	Βαλτοτόπι	846	Μπεϊλίκ Μαχαλέ
12	Κοιν. Πεθελινού	Πεθελινός	474	
13	Κοιν. Μεσοκώμης	Μεσοκώμη	108	Κάκαρα
14	Κοιν. Παραλιμνίου	Παραλίμνιο	720	Κίμα, Βερνάρ
15	Κοιν. Ψυχικού	Ψυχικό	866	Βιρτζανί, Βερτζιανή
16	Κοιν. Νεοχωρίου Σερρών	Νεοχώρι	1.300	

Οι δύο Δ.Ε. (Στρυμόνα και Εμμ. Παππά) στις οποίες διαιρείται ο Δήμος, υποδιαιρούνται διοικητικά σε 16 τοπικές Κοινότητες με 17 οικισμούς, οι οποίοι συγκροτούν τον σημερινό Δήμο Εμμανουήλ Παππά (βλ. Πίνακα 1). Η Δ.Ε. Εμμ. Παππά περιλαμβάνει 8 τοπικές Κοινότητες με 9 οικισμούς (Νέο Σούλι, Αγιο Πνεύμα, Εμμανουήλ Παππάς, Μέταλλα και Συκιά, Χρυσό, Πεντάπολη, Τούμπα, Δαφνούδι) και έναν επιπλέον εγκαταλελειμμένο οικισμό, το Δράνοβο [14]-[15]. Εκεί βρίσκεται και η έδρα του Δήμου, το Χρυσό. Η Δ.Ε. Στρυμόνα περιλαμβάνει άλλες 8 τοπικές Κοινότητες με 8 οικισμούς (Νέος Σκοπός, Μονόβρυση, Βαλτοτόπι, Πεθελινός, Μεσοκώμη, Παραλίμνιο, Ψυχικό, Νεοχώρι) [14]-[15].

Οι παλαιές ονομασίες των οικισμών (βλ. Πίνακα 1) μαρτυρούν τη μεγάλη ιστορία τους. Οι ρίζες αρκετών απ' αυτούς βρίσκονται στην αρχαία και τη ρωμαϊκή εποχή (Οινόεσσα, Κίμα) [14], [16], ενώ η ύπαρξη άλλων τεκμηριώνεται και στα βυζαντινά χρόνια (Τοπόλτζος, Ξυλοπήγαδο) [14]. Ακόμα πιο έντονα, η ζωή και η ταυτότητα των χωριών είναι συνυφασμένη με την περίοδο της τουρκοκρατίας. Χαρακτηριστικές είναι οι αντίστοιχες ονομασίες: Μπεϊλίκ Μαχαλέ, Σουμπάσκι, Βιτζανί και Σαρμουσακλί - όλα τοπωνύμια με τουρκική ρίζα και σημασία [17-18].

Σύμφωνα με τη λαογραφία και την τοπική παράδοση, είναι, εξάλλου, γνωστό ότι, τα πέντε πρώτα χωριά στους πρόποδες του 'Μπόσδακα' (Μενοίκιο όρος), με γεωχωρική διάταξη που θυμίζει κύκλο, το Νέο Σούλι, ο Εμμ. Παππάς, η Πεντάπολη, το Χρυσό και το Αγ. Πνεύμα, διαβίωσαν και λειτούργησαν πολιτειακά ως σύμπλεγμα με την ονομασία 'Δαρνακοχώρια' [19].

III. ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΔΗΜΟ ΚΑΙ ΤΗ ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ (Δ.Ε.) ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΠΑΠΠΑ

Οι οικισμοί του Δήμου Εμμανουήλ Παππά, την περίοδο της τουρκοκρατίας, ήταν χωριά με ελληνικό πληθυσμό, χριστιανών που ζούσαν υπό την τουρκική διοίκηση, με τον Προεστό και τους Πρόκριτους να αναλαμβάνουν τη φορολογία, την εκπροσώπηση της Κοινότητας στις τουρκικές αρχές, την επίλυση κτηματικών διαφορών καθώς και τη μέριμνα για τη λειτουργία του Σχολείου. Τα χωριά των Σεργών μπαίνουν στον Μακεδονικό Αγώνα (1904-08) ως μέρος, ακόμα, της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, ενώ η απελευθέρωσή τους έρχεται με την απελευθέρωση της Μακεδονίας το 1912. Την περίοδο που ξεκινούν οι Βαλκανικοί Πόλεμοι (1912-13), το μη σλαβικό στοιχείο της περιοχής αντιμετωπίζεται με ιδιαίτερη σκληρότητα. Η αντίσταση των ντόπιων κατοίκων των χωριών είναι ηρωική, σε σημείο που το Σουμπάσκι των Δαρνακοχωριών, παρομοιάζεται με το -100 χρόνια πριν- ανυπότακτο Σούλι της Ηπείρου, και μετονομάζεται, το 1913, σε Νέο Σούλι [14], [17]. Μετά το ξέσπασμα του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, το

διάστημα 1916-18, τα χωριά της περιοχής βρίσκονται πάλι υπό βουλγαρική κατοχή και οι λεηλασίες των οικισμών, οι σφαγές και η αποστολή ομήρων στη γείτονα βαλκανική χώρα (από την Τούμπα, την Πεντάπολη και άλλα χωριά) έχουν ως αποτέλεσμα τον αποδεκατισμό, έως και τον αφανισμό τους.

Η Μικρασιατική Καταστροφή (1922) φέρνει νέους πληθυσμούς προσφύγων στα διαλυμένα ή ερημωμένα χωριά των Σεργών (στον Πεθελινό, την Τούμπα, το Ψυχικό, τη Μονόβρυση, τα Μέταλλα, τη Συκιά κ.ά.), παρομοίως κι η ανταλλαγή των πληθυσμών από Ανατολική Ρωμυλία και Θράκη (στο Βαλτοτόπι, τον Νέο Σκοπό και αλλού) [14]. Όταν ξεσπά ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος (1939-1945) οι Βούλγαροι επιστρέφουν στη Μακεδονία (1941-44, Γ' Βουλγαρική Κατοχή) με σκοπό τον αφελληνισμό της είτε με βιαιότητες ή ανοίγοντας βουλγαρικά σχολεία και επιβάλλοντας τη γλώσσα τους. Είναι χαρακτηριστικό ότι εξαιτίας της μακροχρόνιας αλληλεπίδρασης με το βουλγαρικό στοιχείο, ηλικιωμένοι, στα χωριά των Σεργών, γνωρίζουν, ακόμα και σήμερα, τη σλαβική γλώσσα, ενώ αυτούσιες βουλγαρικές λέξεις (μπάμπω, βίτσα, γκλάβα κ.λπ.) έχουν από τότε υιοθετηθεί στην τοπική ντοπιολαλιά. Μετά το τέλος των πολέμων, η περιοχή προσπαθεί να ορθοποδήσει, με όλα τα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτικά προβλήματα που βιώνει η Ελλάδα του 1950 - 1960. Οικονομικά, βασίζεται στην αγροτική παραγωγή (λ.χ. καπνά, σιτηρά), ενώ οδηγείται και στη μετανάστευση [14]-[15], [17].

Τα 11 υπό μελέτη λιθόκτιστα σχολεία, εντοπίζονται γεωγραφικά στα όρια της σημερινής Δ.Ε. Εμμ. Παππά, στο κεντρικό και βόρειο τμήμα του Δήμου, ως τους πρόποδες του Μενοίκιου όρους.

Οι πρώτες μαρτυρίες για σχολεία στους οικισμούς της Δ.Ε. Εμμανουήλ Παππά αφορούν στους 5 οικισμούς του συμπλέγματος των Δαρνακοχωριών και, χρονικά, στο 2ο μισό του 19ου αιώνα. Ιδιαίτερα στο τέλος του 19ου αιώνα παρατηρείται οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της τουρκοκρατούμενης Μακεδονίας που οδηγεί και σε εκπαιδευτική άνθηση, με τη συλλογική πεποίθηση να εκτιμά ότι με την εκπαίδευση οι σκλαβωμένες περιοχές θα οδηγηθούν στην Απελευθέρωση [20]. Αναφέρεται λειτουργία δημοτικού σχολείου το 1852 στο Σουμπάσκι (Νέο Σούλι) [17], [21], κι επίσης, λειτουργία σχολείου με τμήματα αρρεναγωγείου και παρθεναγωγείου και δυναμικό 150-200 μαθητών, τουλάχιστον από το 1870, στο Αγιο Πνεύμα [20]. Στη Δοβίστα (Εμμ. Παππά), το 1906 αποπερατώνεται το Σχολαρχείο ή «Εκπαιδευτήρια της Ελληνικής Ορθοδόξου Κοινότητας» [20] - ένα κτίριο που σώζεται μέχρι σήμερα και περιλαμβάνεται στην παρούσα καταγραφή. Αναφορές περιηγητών μαρτυρούν, επίσης, τη λειτουργία σχολείων στο χωριό και παλιότερα (μέσα του 19ου αιώνα) [20]-[21]. Στην Πεντάπολη, το κεφαλοχώρι των Δαρνακοχωριών, αναφέρεται η λειτουργία σχολείου αρρένων, στα τέλη του 19ου αιώνα [14], [20].

Πίνακας 2 – Σχολικά κτίρια (ιστορικά, νεότερα) Δ.Ε. Εμμανουήλ Παππά

Τοπική Κοινότητα	Οικισμός	Πληθυσμός (2011)	Σχολεία σε λειτουργία	Ιστορικά (λιθόκτιστα) σχολικά κτίρια	
				Σχολικά κτίρια	Σημερινή Χρήση
Νέου Σουλίου	Νέο Σούλι	2.399	Νηπιαγωγείο Δημοτικό Γυμνάσιο	Δημοτικό Ν. Σουλίου	Δημοτικό
				Γυμνάσιο Ν. Σουλίου	Γυμνάσιο
Αγίου Πνεύματος	Άγιο Πνεύμα	1.353	Νηπιαγωγείο Γυμνάσιο	Παλαιό Δημοτικό Αγ. Πνεύματος	Πολιτιστικός Σύλλογος
				Γυμνάσιο Αγ. Πνεύματος	Γυμνάσιο
Εμμανουήλ Παππά	Εμμανουήλ Παππάς	601	-	Σχολαρχείο (Εκπαιδευτήρια Ελληνικής Ορθόδοξης Κοινότητας) Ε. Παππά	Μουσείο
				Παλαιό Δημοτικό Ε. Παππά	Χωρίς Χρήση
Μετάλλων	Συκιά	50	-	Παλαιό Δημοτικό Συκιάς	Κ.ΑΠ.Η.
	Μέταλλα	275	-	Παλαιό Δημοτικό Μετάλλων	Κ.ΑΠ.Η.
Χρυσού	Χρυσό (έδρα Δήμου)	1571	Νηπιαγωγείο Δημοτικό	Παλαιό Δημοτικό Χρυσού	Δημαρχείο
Πενταπόλεως	Πεντάπολη	995	Νηπιαγωγείο Δημοτικό Λύκειο	Σχολείο Πεντάπολης	Λύκειο
Τούμπας	Τούμπα	576	Δημοτικό	Δημοτικό	Δημοτικό
Δαφνουδίου	Δαφνούδι	443	Δημοτικό	-	-

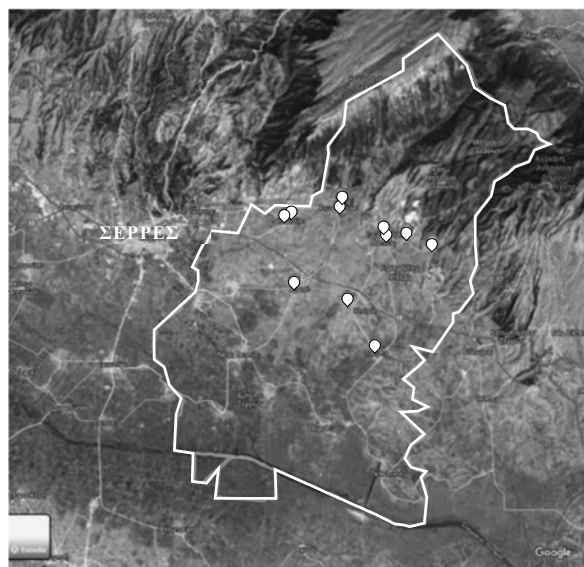
Αλλα χωριά της Δ.Ε. Εμμ. Παππά, όπως το Δαφνούδι, περιβάλλονται, την περίοδο της Επανάστασης, από τον θρύλο του 'κρυφού σχολείου', ενώ η λειτουργία σχολείων εκεί τεκμηριώνεται στις αρχές του 20ου αιώνα [14]-[15].

IV. ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΚΤΙΡΙΩΝ Δ.Ε. ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΠΑΠΠΑ

Στην υπό μελέτη περιοχή (Δ.Ε. Εμμανουήλ Παππά), εντοπίστηκαν, σήμερα, 12 συνολικά εν λειτουργία σχολεία, ειδικότερα, 4 νηπιαγωγεία, 5 δημοτικά, 2 γυμνάσια και 1 λύκειο, που στεγάζονται σε ιστορικά (λιθόκτιστα) ή νεότερα κτίσματα (βλ. Πίνακα 2). Σε ιστορικά κτίρια φιλοξενούνται τα 5 από αυτά, συγκεκριμένα, το Δημοτικό και το Γυμνάσιο Ν. Σουλίου, το Γυμνάσιο Αγ. Πνεύματος, το Λύκειο Πεντάπολης και το Δημοτικό Τούμπας. Εντοπίζονται, επίσης, 5 ιστορικά (λιθόκτιστα) σχολικά κτίρια που έχουν αλλάξει χρήση, τα εξής: Δημοτικό Αγ. Πνεύματος (Πολιτιστικός Σύλλογος), Σχολαρχείο Εμμανουήλ Παππά (Μουσείο), Δημοτικά στη Συκιά και στα Μέταλλα (Κ.ΑΠ.Η. και τα δύο) και Δημοτικό Χρυσού (Δημαρχείο). Καταγράφεται, τέλος, ένα ιστορικό σχολικό κτίριο, το παλαιό Δημοτικό Εμμ. Παππά, που βρίσκεται σήμερα χωρίς χρήση (κενό). Η γεωγραφική θέση των 11 ιστορικών σχολικών κτιρίων της Δ.Ε. Εμμ. Παππά παρουσιάζεται στην Εικόνα 1, ενώ στον Πίνακα 2 καταγράφονται τα συνολικά σχολικά κτίρια (ιστορικά και νεότερα) που λειτουργούν ως σχολεία ή έχουν αλλάξει χρήση.

Για τη μελέτη των κτιρίων, πραγματοποιήθηκαν επιτόπου επισκέψεις, φωτογραφική αποτύπωση,

καταγραφή των ιστορικών, αρχιτεκτονικών και κατασκευαστικών χαρακτηριστικών τους, καθώς και αποτίμηση της κατάστασης διατήρησής τους [22]. Αναζητήθηκαν αρχαικό υλικό, αρχιτεκτονικά σχέδια και πληροφορίες σε σχέση με την ιστορία, κατασκευή και λειτουργία των κτιρίων. Διευκρινίζεται ότι η παρουσίαση εδώ αφορά την πρώτη προσέγγιση καταγραφής και μελέτης μέρους των ιστορικών σχολείων που εντοπίζονται σήμερα στον Δήμο (παρουσιάζονται μόνο τα κτίρια μίας Δ.Ε.), ενώ η έρευνα βρίσκεται σε εξέλιξη. Στη μελέτη συμμετείχαν προπτυχιακοί και μεταπτυχιακοί φοιτητές του Τμήματος Πολιτικών Μηχανικών ΔΠΠΑΕ, ενώ πολύ σημαντική ήταν η συμβολή της Τεχνικής Υπηρεσίας του Δήμου Εμμανουήλ Παππά.

Εικόνα 1 – Γεωγραφική θέση των 11 ιστορικών σχολικών κτιρίων στη Δ.Ε. Ε. Παππά, εντός του Δήμου [Google maps, επεξεργασμένη]

V. ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΑ ΚΑΙ ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΚΤΙΡΙΩΝ

Από τα στοιχεία μελέτης των 11 λιθόκτιστων σχολικών κτιρίων που εντοπίστηκαν στη Δ.Ε. Εμμ. Παππά (βλ. Πίνακα 3 και Εικόνα 2), προκύπτει ότι τα κτίρια κατασκευάστηκαν την περίοδο 1897-1955 - αδρά στο α' μισό του 20ου αιώνα. Εντός αυτής της περιόδου, κατατάσσονται, αναλυτικότερα, σε 3 διακριτές ιστορικές φάσεις (περιόδους) κατασκευής σχολικών κτιρίων ανά τη χώρα (βλ. παρακάτω).

Τα παλαιότερα κτίρια χρονολογούνται το 1897 (Γυμνάσιο Νέου Σουλίου) και το 1906 (Σχολαρχείο

Εμμανουήλ Παππά), ενώ ακόμα 2 σχολεία κατασκευάστηκαν την περίοδο 1914-25 (Παλιό Δημοτικό Αγ. Πνεύματος, Λύκειο Πεντάπολης). Επόμενα, 2 σχολεία κατασκευάστηκαν την περίοδο 1931-35 (Δημοτικό Ν. Σουλίου, Παλιό Δημοτικό Μετάλλων), ενώ 5 την περίοδο 1950-55 (Δημοτικό Τούμπας, Γυμνάσιο Αγ. Πνεύματος, Παλιό Δημοτικό Χρυσού, Παλιό Δημοτικό Συκιάς, Παλιό Δημοτικό Εμμ. Παππά). Καταγράφεται, επίσης, αξιοσημείωτα, ένα ακόμη σχολικό κτίριο κατασκευής του 1922, το παλιό σχολείο Δαφνουδίου, το οποίο γκρεμίστηκε τη δεκαετία του 1980 και στη θέση του ανεγέρθηκε νέο σχολικό κτίριο.

Πίνακας 3 – Αρχιτεκτονικά και κατασκευαστικά χαρακτηριστικά λιθόκτιστων σχολείων Δ.Ε. Εμμανουήλ Παππά

Πέτρινα σχολικά κτίρια	Έτος κατ/ ευής	Περίοδος κατ/ευής	Όροφοι	Προσανατολισμός	Τύπος κάτοψης	Τύπος/χαρακτηριστικά τοιχοποιιών	Τύπος/χαρακτηριστικά ανοιγμάτων
A-01. Γυμνάσιο Ν. Σουλίου	1897	[Α] Τέλη 19ου αι. - 1928 (έναρξη Προγράμματος «Νέων Σχολικών Κτιρίων»)	2 (ισόγειο, όροφος)	ΝΔ	Σε σχήμα Τ (η προεξοχή στην κύρια όψη)	Λιθοδομή επιχρισμένη	Ορθογωνικά, συμμετρικά με εξωτερική διακόσμηση στην πάνω και κάτω πλευρά.
A-02. Σχολαρχείο Εμμ. Παππά * (Μουσείο)	1906		2 (ισόγειο, όροφος)	Ν	Ορθογωνική (25x9m)	Λιθοδομή επιχρισμένη	Ορθογωνικά, συμμετρικά. Πλαίσια με τοξωτά ανώφλια
A-03. Παλαιό Δημοτικό Αγ. Πνεύματος * (Πολιτιστικός Σύλλογος)	1914		2 (ισόγειο, όροφος)	Ν	Ορθογωνική (22x16m)	Λιθοδομή επιχρισμένη	Ορθογωνικά, συμμετρικά. Ελαφρά τοξωτή στέψη και περιμετρικό πλαίσιο
A-04. Λύκειο Πεντάπολης	1925		3 (ημι-υπόγειο, ισόγειο, όροφος)	ΝΑ	Σε σχήμα Π (57x11m)	Λιθοδομή επιχρισμένη	Ορθογωνικά, συμμετρικά
B-01. Δημοτικό Σχολείο Ν. Σουλίου	1931	[Β] Δεκαετία 1930 – τέλος Β' Π.Π.	3 (ημιυπόγειο, ισόγειο, όροφος)	Ν	Ορθογωνική (40x12m)	Λιθοδομή επιχρισμένη	Ορθογωνικά, συμμετρικά
B-02. Παλιό Δημοτικό Μετάλλων (Κ.Α.Π.Η.)	1935		1 (Ισόγειο)	ΝΔ	Ορθογωνική (13,5x7m)	Λιθοδομή επιχρισμένη	Ορθογωνικά, συμμετρικά
Γ-01. Δημοτικό Σχολείο Τούμπας	1950	[Γ] 1945 – 1955 (μεταπολεμικά)	2 (Ισόγειο, όροφος)	ΝΑ	Ορθογωνική (23x9m)	Λιθοδομή επιχρισμένη	Ορθογωνικά, συμμετρικά
Γ-02. Γυμνάσιο Αγ. Πνεύματος	1955		1 (υπερ-υψωμένο ισόγειο)	ΝΑ	Ορθογωνική (60x12m)	Λιθοδομή επιχρισμένη	Ορθογωνικά, συμμετρικά
Γ-03. Παλιό Δημοτικό Χρυσού * (Δημαρχείο)	1955		3 (ημι-υπόγειο, ισόγειο, όροφος)	Ν	Σε σχήμα Τ (η προεξοχή στην πίσω όψη)	Λιθοδομή επιχρισμένη	Ορθογωνικά, συμμετρικά
Γ-04. Παλαιό Δημοτικό Εμμ. Παππά	1955		3 (ημι-υπόγειο, ισόγειο, όροφος)	Ν	Ορθογωνική (30x10m)	Λιθοδομή επιχρισμένη	Ορθογωνικά, συμμετρικά
Γ-05. Παλιό Δημοτικό Συκιάς (Κ.Α.Π.Η.)	1955		1 (Ισόγειο)	Ν	Ορθογωνική (13,5x7m)	Λιθοδομή επιχρισμένη	Ορθογωνικά, συμμετρικά
* Διατηρητέο με απόφαση ΥΠΟΑ							

Εικόνα 2 – Κεντρική όψη πέτρινων σχολείων: Α' περιόδου (τέλη 19ου – 1928): Α-01. Γυμνάσιο Ν. Σουλίου (1897), Α-02. Σχολαρχείο Εμμ. Παππά (1906), Α-03. Παλιό Δημοτικό Αγ. Πνεύματος (1914), Α-04. Λύκειο Πεντάπολης (1925), Β' περιόδου (δεκαετία 1930-τέλος β' Π.Π.): Β-01. Δημοτικό Ν. Σουλίου (1931), Β-02. Παλιό Δημοτικό Μετάλλων (1935), Γ' περιόδου (μεταπολεμικά, 1945-1955): Γ-01. Δημοτικό σχολείο Τούμπας (1950), Γ-02. Γυμνάσιο Αγ. Πνεύματος (1955), Γ-03. Παλιό Δημοτικό Χρυσού (1955), Γ-04. Παλαιό Δημοτικό Εμμ. Παππά (1955), Γ-05. Παλιό Δημοτικό Συκιάς (1955). [Πηγές φωτογραφιών: Τεχνική Υπηρεσία Δήμου Εμμανουήλ Παππά & αρχείο συγγραφέων].

Εξετάζοντας, συνολικά, την αρχιτεκτονική αλλά και τη θέση των κτιρίων σε κάθε οικισμό διαπιστώνουμε ότι αυτά ανήκουν (βλ. Πίνακα 3) σε 3 διακριτές περιόδους κατασκευής σχολικών κτιρίων στη χώρα, οι οποίες είναι οι εξής:

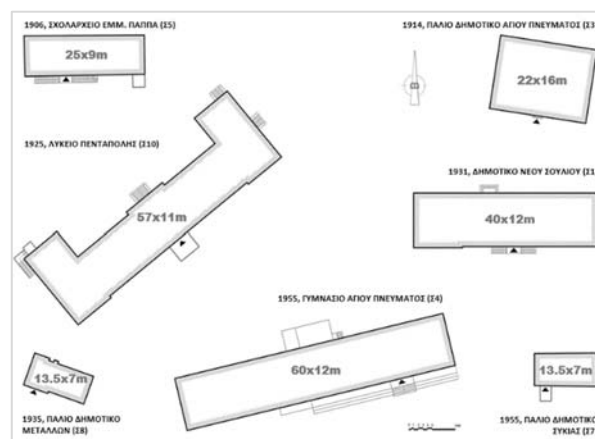
- Α. Τέλη 19ου αι. - 1928 (έναρξη Προγράμματος «Νέων Σχολικών Κτιρίων» [10], [12]-[13]),
- Β. Δεκαετία 1930 – τέλος Β' Π.Π.
- Γ. 1945 – 1955 (μεταπολεμικά).

Σε κατασκευαστικό επίπεδο, από την ανάλυση των στοιχείων προκύπτει ότι, όλα τα σωζόμενα κτίρια αφορούν σε σύμμεικτες κατασκευές με λιθοδομή στις τοιχοποιίες και δάπεδα από σκυρόδεμα και ξύλο. Το σκυρόδεμα εμφανίζεται, κατά κανόνα, στα κτίρια της Β' και Γ' περιόδου ενώ, όπου υπάρχει σε κτίρια προγενέστερα του 1930, αφορά, πιθανόν, μετέπειτα επισκευές και προσθήκες.

Τα κτίρια έχουν από 1 έως 3 ορόφους (ημιπόγειο, ισόγειο, όροφος), ενώ σε όλες τις περιπτώσεις το ισόγειο είναι υπερυψωμένο κατά 0.8-1.4 m από τη στάθμη του εδάφους. Αυτό συνδέεται με την προσπάθεια αποφυγής βλαβών στο κέλυφος, λόγω της ανερχόμενης υγρασίας από το έδαφος [4]-[5]. Παρατηρείται ότι τα πρωιμότερα σχολεία (μέχρι το 1922) έχουν 2 ορόφους (υπερυψωμένο ισόγειο, όροφος), ενώ ημιπόγειο προστίθεται στα σχολικά κτίρια από το 1925 και έπειτα (βλ. Πίνακα 3). Τα μεταπολεμικά κτίρια (1950-55) είναι ισόγεια στους μικρότερους οικισμούς και 2 έως 3 ορόφων στους μεγαλύτερους (βλ. Πίνακα 3 και Εικόνα 2).

Ο προσανατολισμός των κτιρίων είναι Ν, ΝΔ ή ΝΑ (βλ. Εικόνα 3 και Πίνακα 3) και τα κτίρια είναι τοποθετημένα στο πίσω μέρος των οικοπέδων. Στο υπόλοιπο γήπεδο διαμορφώνεται το προαύλιο (νότια).

Στην κεντρική όψη υπάρχει η θύρα εισόδου, που συνήθως καλύπτεται με στέγαστρο ή εξώστη (στην περίπτωση διώροφης κατασκευής). Η κάτοψη των κτιρίων είναι κυρίως ορθογωνική, με διαστάσεις που ποικίλουν από 22x16m έως 40x12m και 60x12m (βλ. Εικόνα 3 και Πίνακα 3). Σε σχολεία του 1915-25 παρατηρείται κάτοψη σε σχήμα Τ με κεντρική προεξοχή (Γυμνάσιο Ν. Σουλίου) και κάτοψη σε σχήμα Π (Λύκειο Πεντάπολης). Σε ένα νεότερο σχολείο του 1955 παρατηρείται, επίσης, κάτοψη σε σχήμα Τ με την προεξοχή στην πίσω όψη (Παλιό Δημοτικό Χρυσού). Στις περισσότερες περιπτώσεις, η κάτοψη είναι συμμετρική κατά τον κεντρικό εγκάρσιο άξονα εκατέρωθεν του οποίου αναπτύσσονται οι αίθουσες διδασκαλίας [4]. Στην πίσω πλευρά, διαμορφώνεται επιμήκης διάδρομος με πρόσβαση στις αίθουσες διδασκαλίας. Το εσωτερικό κλιμακοστάσιο βρίσκεται, συνήθως, στην πίσω (βορεινή) ή στη Δυτική πλευρά του κτιρίου.

Εικόνα 3 – Ενδεικτικά μεγέθη και Προσανατολισμός των σχολικών κτιρίων – σκαριφήματα περιγράμματος κάτοψης, συγκριτικά

Τα εξωτερικά ανοίγματα (βλ. Πίνακα 3 και Εικόνα 2) είναι συμμετρικά, τοποθετημένα στις περιμετρικές τοιχοποιίες, τόσο κατά τον οριζόντιο άξονα, όσο και καθ' ύψος. Είναι μεγάλου ύψους και ορθογωνικού σχήματος, με διαστάσεις έως 0.9 x 2.0m (Π x Υ), ενώ σε κάποιες περιπτώσεις (π.χ. Δημοτικό Αγ. Πνεύματος, 1914) παρουσιάζουν ελαφρά τοξωτή στέψη.

Ο προσανατολισμός των κτιρίων παίζει σημαντικό ρόλο στα επίπεδα θερμικής και οπτικής άνεσης που διαμορφώνονται στον εσωτερικό χώρο. Μέσω των μεγάλων ανοιγμάτων επιτυγχάνεται φυσικός φωτισμός και φυσικός αερισμός, μονόπλευρος, για τις αίθουσες διδασκαλίας που έχουν παράθυρα στον ένα τοίχο και διαμπερές στους κοινόχρηστους χώρους του ισόγειου με τις θύρες εισόδου σε αντιμέτωπους ή διπλανούς τοίχους [23]-[24] (κύρια και δευτερεύουσα είσοδος, διάδρομος ισόγειου). Η έμφαση στα σχολικά κτίρια που βρίσκονται σε αυτή την ημιορεινή τοποθεσία (ψυχροί χειμώνες) δίνεται στη χειμερινή περίοδο. Η τοποθέτηση των αιθουσών στον νότο οδηγεί σε ηλιακά κέρδη, καθώς τους χειμερινούς μήνες η πρόσπτωση των ηλιακών ακτινών είναι σχεδόν κάθετη στα νότια ανοίγματα κι έτσι αυτά, σε συνδυασμό με τη θερμική μάζα του κτιρίου, λειτουργούν ως παθητικά συστήματα άμεσου κέρδους. Τους θερινούς μήνες, η ηλιακή ακτινοβολία δημιουργεί μικρότερη γωνία πρόσπτωσης με τις κατακόρυφες επιφάνειες των νότιων ανοιγμάτων, μειώνοντας την αύξηση της θερμοκρασίας του εσωτερικού χώρου. Το πάχος των πέτρινων εξωτερικών τοίχων αυξάνει τη θερμική αδράνεια των κτιρίων μειώνοντας τις διακυμάνσεις της θερμοκρασίας εσωτερικά, σε σχέση με τις μεταβολές της θερμοκρασίας του εξωτερικού περιβάλλοντος.

Μορφολογικά, τα σχολικά κτίρια παρουσιάζουν λιτή διακόσμηση που κυρίως τονίζει τα κατασκευαστικά χαρακτηριστικά τους. Τα 3 παλαιότερα σχολεία (κατασκευής 1897, 1906 και 1914) ακολουθούν αδρά τις αρχές μνημειακών νεοκλασικών κτιρίων της εποχής τους [13]. Τα σχολεία της μεσοπολεμικής μεταβατικής περιόδου (κατασκευής 1925, 1931 και 1935) εμφανίζονται με πιο λιτές γραμμές και απλούστερη ογκοπλασία, με διαστάσεις ανάλογες με τον οικισμό και τον πληθυσμό που εξυπηρετούσαν. Τα 5 σχολεία της μεταπολεμικής περιόδου (1950-55) ίσως έχουν ελάχιστες επιρροές από τις αρχές του Μοντέρνου Κινήματος και παραμένουν λιθόκτιστα, εντάσσουν όμως το σκυρόδεμα στον φέροντα οργανισμό τους. Μιλώντας συνολικά, οι όψεις όλων των σχολείων είναι επιχρισμένες, ενώ διαμορφώνονται διακοσμητικά πλαίσια περιμετρικά των ανοιγμάτων, καθώς και περιμετρικές οριζόντιες ταινίες στο ύψος κάθε στάθμης (βλ. Εικόνα 2). Η διακόσμηση είναι εντονότερη (με γείσα, φουρούσια κ.λπ.) στα μεγαλύτερα σχολεία, αυτά των κεντρικότερων οικισμών των Δαρνακοχωρίων (π.χ. Παλιό Δημοτικό Αγ. Πνεύματος, Σχολαρχείο Εμμ. Παππά) - πρόκειται για κτίρια που χρονολογούνται στις αρχές του 20ου αιώνα (κτίρια της Α' περιόδου, έως 1928).

Κατασκευαστικά, όλες οι τοιχοποιίες αφορούν σε λιθοδομή με αργούς ή ημιλαξευτούς λίθους τοπικής προέλευσης και κονιάματα βασισμένα στην άσβεστο, ακολουθώντας τις παραδοσιακές αρχές δόμησης που απαντώνται στην περιοχή της Μακεδονίας. Εσωτερικά, όλες οι τοιχοποιίες είναι επιχρισμένες με διαδοχικές στρώσεις κονιαμάτων και βαφής. Το πάχος τους μειώνεται καθ' ύψος και διαμορφώνεται από 75-90 cm στο ισόγειο σε 75-60 cm στον όροφο, προκειμένου να μειωθεί το ίδιο βάρος της κατασκευής [4]-[5]. Τα δάπεδα των αιθουσών και, συχνά, του διαδρόμου του ορόφου είναι ξύλινα και εδράζονται σε ξύλινες εγκάρσιες δοκούς. Τα δάπεδα των διαδρόμων, όπως και το κλιμακοστάσιο, είναι κατασκευασμένα από οπλισμένο σκυρόδεμα στα κτίρια της Β' και Γ' περιόδου και εδράζονται στις περιμετρικές τοιχοποιίες. Σε ορισμένες περιπτώσεις αυτές είναι ενισχυμένες με κατακόρυφους πεσσούς από λιθοδομή που τρέχουν σε όλο το ύψος των κτιρίων. Η στέγη είναι ξύλινη, συχνά τετράριχτη, με κεραμίδια.

VI. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ο Δήμος Εμμανουήλ Παππά Σερρών που αποτελείται από τις Δ.Ε. Εμμ. Παππά και Στρυμόνα παρουσιάζει μεγάλο ιστορικό πλούτο. Η ταυτότητα της περιοχής είναι συνυφασμένη με την περίοδο της τουρκοκρατίας, κατά την οποία οι 5 μεγαλύτεροι οικισμοί στους πρόποδες του Μενοίκιου όρους λειτούργησαν ως σύμπλεγμα με την ονομασία 'Δαρνακοχώρια'. Κατά την καταγραφή και μελέτη των ιστορικών σχολικών κτιρίων της Δ.Ε. Εμμ. Παππά που σώζονται ως σήμερα, είτε φιλοξενώντας, ακόμα, τον θεσμό του σχολείου, είτε έχοντας αλλάξει χρήση, εντοπίστηκαν συνολικά 11 λιθόκτιστα σχολικά κτίρια, από τα οποία 5 βρίσκονται σε λειτουργία ως σχολεία, 5 έχουν αλλάξει χρήση (Πολιτιστικός Σύλλογος, Μουσείο, Κ.ΑΠ.Η.) και 1 παραμένει κενό. Σε μία πρώτη προσέγγιση καταγραφής και μελέτης των 11 κτιρίων, παρουσιάστηκαν αρχιτεκτονικά και κατασκευαστικά χαρακτηριστικά τους, η συγκριτική θεώρησή των οποίων μας οδηγεί στα παρακάτω συμπεράσματα:

- Τα κτίρια κατασκευάστηκαν την περίοδο 1897-1955. Τοποθετούνται σε 8 γειτονικούς οικισμούς, 5 εκ των οποίων διαμορφώνουν το σύμπλεγμα των Δαρνακοχωρίων. Ανήκουν σε 3 διακριτές περιόδους που αφορούν στην κατασκευή σχολείων στη χώρα: Α') τέλη 19ου αι. – 1928, Β') 1928 – 1945, Γ') 1945 – 1955.
- Τα σχολικά κτίρια που μελετήθηκαν αποτελούνται από 1 έως 3 ορόφους (ημιυπόγειο, ισόγειο, όροφος), ενώ σε όλες τις περιπτώσεις το ισόγειο είναι υπερυψωμένο κατά 0.8 - 1.4 m από τη στάθμη του εδάφους. Ο προσανατολισμός των κτιρίων είναι πάντοτε Ν, ΝΔ ή ΝΑ, τα κτίρια είναι τοποθετημένα στο πίσω (βορεινό) μέρος του οικοπέδου και έχουν νότια αυλή.
- Η κάτοψη των κτιρίων είναι, κατά κύριο λόγο, ορθογωνική, συμμετρική κατά τον κεντρικό,

εγκάρσιο άξονα, με διαστάσεις που ποικίλουν από 22x16m έως 44x12m και 56x9m. Στο παλαιότερο σχολείο (1897) παρατηρείται κάτοψη σχήματος T (Γυμνάσιο Ν. Σουλίου), ενώ σε σχολείο του 1925 του κεντρικότερου οικισμού (Λύκειο Πεντάπολης) παρατηρείται κάτοψη σε σχήμα Π. Τα εξωτερικά ανοίγματα των κτιρίων είναι τοποθετημένα στις περιμετρικές τοιχοποιίες, συμμετρικά κατά τον οριζόντιο άξονα και καθ' ύψος.

- Τα κτίρια παρουσιάζουν λιτή διακόσμηση που κυρίως τονίζει τα κατασκευαστικά χαρακτηριστικά τους. Ανάλογα με την περίοδο κατασκευής τους, στοιχεία τους αντανakλούν τη δεσπόζουσα αρχιτεκτονική τάση. Στο σύνολό τους οι όψεις είναι επιχρισμένες, ενώ διαμορφώνονται διακοσμητικά πλαίσια περιμετρικά των ανοιγμάτων, καθώς και περιμετρικές οριζόντιες ταινίες σε κάθε στάθμη.
- Κατασκευαστικά, οι τοιχοποιίες αφορούν σε λιθοδομή με αργούς ή ημιλαξευτούς λίθους τοπικής προέλευσης και κονιάματα βασισμένα στην άσβεστο, με μειούμενο καθ' ύψος πάχος, ακολουθώντας τις παραδοσιακές αρχές δόμησης. Τα δάπεδα των αιθουσών και, συχνά, του διαδρόμου του ορόφου είναι ξύλινα και εδράζονται σε ξύλινες εγκάρσιες δοκούς. Συμπληρωματικά, παρατηρείται χρήση οπλισμένου σκυροδέματος στα δάπεδα των διαδρόμων και το κλιμακοστάσιο κατά κανόνα των νεότερων κτιρίων.

Στην παρούσα εργασία έγινε προσπάθεια θεώρησης ιστορικών πτυχών του θεσμού των σχολείων και των οικισμών της Δ.Ε. Εμμ. Παππά που τον φιλοξένησαν στο α' μισό 20ου αιώνα, προσδιορίζοντας, ταυτόχρονα, την αρχιτεκτονική - κατασκευαστική ταυτότητα 11 υφιστάμενων λιθοκτιστων σχολικών κτιρίων. Η εργασία στοχεύει να συνδράμει επιστημονικά στον τομέα της τεχνολογίας των κατασκευών και των παραδοσιακών μεθόδων και υλικών δόμησης, με αναφορές στην περιοχή των Σερρών και της Μακεδονίας, καθώς επίσης στους τομείς της αρχιτεκτονικής και της νεότερης ιστορίας της εκπαίδευσης και του πολιτισμού μας.

VII. ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- [1] Watters, D.M., Our Catholic school: themes and patterns in early Catholic school buildings and architecture before 1872, The Innes Review, Edinburgh Univ. Press (71.1) (2020) 1-66.
- [2] Martinez-Molina A., Boarin P., Tort-Ausina I., Vivancos J.L., Post-occupancy evaluation of a historic primary school in Spain: Comparing PMV, TSV and PD for teachers' and pupils' thermal comfort, Building and Environment 117 (2017) 248-259.
- [3] Dascalaki E.G., Serpetzoglou V.G., Energy performance and indoor environmental quality in Hellenic schools, Energy and Buildings 43 (2-3) (2011) 718-727.
- [4] Pacht V., 2021, Historic and constructional aspects of stone schools in Greece: the case of the Aristotle municipality in Chalkidiki. Journal of Architecture and Urbanism, Vol. e 45 Issue 2, pp. 143-154.
- [5] Pacht V., Terzi V., Malandri E., 2021, Architectural, Constructional and Structural Aspects of a Historic School in Greece. The Case of the Elementary School in Arnaia, Chalkidiki. Heritage, Vol. 4, pp. 1-19.
- [6] Καλαφάτη Ε., Τα σχολικά κτίρια της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης 1821-1929, Από τις προδιαγραφές στον προγραμματισμό, Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας, Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, Αθήνα, 1988.
- [7] Κοκκώνης Ι.Π., Περίληψη της γενομένης αναφοράς εις την επί της Προπαιδείας Επιτροπήν περί του Εγχειριδίου του δια τα Αλληλοδιδασκτικά Σχολεία της Γαλλίας συνταχθέντος υπό του Κ. Σαραζίνου (SARAZIN), Αίγινα, 1830.
- [8] Μωραΐτης Σ., Διδασκαλική: ή σύντομοι οδηγίαί περί της χρήσεως της νέας διδασκαλικής μεθόδου, Βιβλιοθήκη του προς Διάδοσιν των Ελληνικών Γραμμάτων Συλλόγου, 45, Σύλλογος προς Διάδοσιν των Ελληνικών Γραμμάτων, Εκδόσεις Βλαστού, Αθήνα, 1880.
- [9] Ελληνικός Πολυτεχνικός Σύλλογος, Το εν Παρίσιος Διεθνές Συνέδριον της υγιεινής των οικοδομών, Υπέρ των εν Ελλάδι εφαρμοζόμενων μέτρων δια την υγιεινήν των σχολικών κτιρίων, Αρχιμήδης, Μηνιαίον Περιοδικόν Σύγγραμμα, Αρ. 2, Αθήνα, Ιούνιος 1906.
- [10] Καραντινός Π., Τα νέα σχολικά κτίρια, Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας, 1938, Αθήνα.
- [11] Θεοδωρίδου-Σωτηρίου Μ.-Ε., «Το μοντέρνο κίνημα στα σχολικά κτίρια των Σερρών του Μεσοπολέμου», Σεραϊκά Ανάλεκτα, Επετηρίδα του Πνευματικού Κέντρου του Δήμου Σερρών, 3 (2002) 117-137.
- [12] Αντωνίου, Α. «Σχολικά κτίρια του μεσοπολέμου στην Ανατολική Μακεδονία και τη Θράκη. Συμβολή στην προστασία και την ανάδειξή τους». Διαθέσιμο online στο <https://docplayer.gr/3902622-Sholika-ktiria-toy-mesopolemy-stin-anatoliki-makedonia-kai-ti-thraki-symvoli-stin-prostasia-kai-tin-anadeixi-toys.html>
- [13] Μπούρας, Χ., Φιλίππιδης, Δ. (επιμ.), 2013. Αρχιτεκτονική. Αθήνα: Μέλισσα.
- [14] Δήμος Εμμανουήλ Παππά. Διαθέσιμο online στο <http://edemocracy-empapas.gr/o-dimos/>
- [15] Δήμος Εμμανουήλ Παππά. Διαθέσιμο online στο Δήμος Εμμανουήλ Παππά - Βικιπαίδεια https://el.wikipedia.org/wiki/Δήμος_Εμμανουήλ_Παππά
- [16] Σαμάρης Δ., 1999. Ιστορία των Σερρών κατά την αρχαία και ρωμαϊκή εποχή. Θεσσαλονίκη.
- [17] Νέο Σούλι Σερρών. Διαθέσιμο Online στο Νέο Σούλι Σερρών - Βικιπαίδεια https://el.wikipedia.org/wiki/Νέο_Σούλι_Σερρών
- [18] Τσιαρτσιάρης, Κ., 2019, «Ιστορικό και πολιτιστικό λεύκωμα αφιερωμένο στους κάτοικους των κοινοτήτων του Δήμου Εμμανουήλ Παππά». Διαθέσιμο online στο Δήμος Ε. Παππά <http://edemocracy-empapas.gr/wp-content/uploads/2015/06/ΛΕΥΚΩΜΑ-ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ-ΔΗΜΟΥ-ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ-ΠΑΠΠΑ.pdf>
- [19] Αθανασιάδης, Α. Δαρνακοχώρια. Ιστοσελίδα για την ιστορία των Δαρνακοχωρίων. Διαθέσιμο online στο <http://users.sch.gr/athanasiadi/darnakas/>
- [20] Χανουμίδης Λ., Λασπάς Α., Χατζηαγοράκης Δ., Αλαχούζου Μ., 2010. Η εκπαίδευση στην Πεντάπολη Ν. Σερρών. Σέρρες: Art Studio. Διαθέσιμο στο <https://serrelib.gr/pdf/pentapoli.pdf>
- [21] Εμμανουήλ Παππάς Σερρών. Διαθέσιμο online στο Εμμανουήλ Παππάς Σερρών - Βικιπαίδεια https://el.wikipedia.org/wiki/Εμμανουήλ_Παππάς_Σερρών
- [22] Η καταγραφή εντάσσεται σε μία ευρύτερη μελέτη ιστορικών σχολικών κτιρίων της Βόρειας και Κεντρικής Ελλάδας, ενώ αποτελεί μέρος ερευνητικής πρότασης ερευνητικού έργου, που κατατέθηκε στο πλαίσιο του Προγράμματος INTERREG V-A "GREECE- BULGARIA 2014-20" COOPERATION PROGRAMME.
- [23] Παπαμανώλης, Ν., 2015. Δομική φυσική και αρχές περιβαλλοντικού σχεδιασμού κτιρίων. Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Διαθέσιμο στο: <http://hdl.handle.net/11419/5407>
- [24] Ανδρεαδάκη, Ε., 2006. Βιοκλιματικός Σχεδιασμός. Περιβάλλον και βιωσιμότητα. Θεσ/ση: University Studio Press.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ

Μαρία Ν. Δανιήλ

Τμήμα Πολιτικών Μηχανικών ΔΙ.ΠΑ.Ε.

Τέρμα οδού Μαγνησίας, 62124 Σέρρες - ΕΛΛΑΣ

Τηλ.: +30 23210 49246, e-mail: mdaniil@ihu.gr